

Puffowa, Alicja

"Wacław Nałkowski. W pięćdziesiątą rocznicę zgonu (1911-1961)", pod red. Bolesława Olszewicza, Warszawa 1962 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 8/1, 116-117

1963

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Wacław Nałkowski. W pięćdziesiątą rocznicę zgonu (1911—1961). Praca zbiorowa pod redakcją Bolesława Olszewicza. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1962, s. 170.

Przed dwoma laty w pięćdziesięciolecie śmierci wielkiego geografa Wacława Nałkowskiego (1851—1911) odbyła się sesja naukowa¹. Obecnie staraniem Polskiego Towarzystwa Geograficznego ukazał się zbiór wygłoszonych na tej sesji referatów. Nie stanowią one systematycznie i w pełni opracowanej całości zasług i poglądów uczonego, dają jednak ich szkicowy obraz, tak bardzo potrzebny wobec braku innych publikacji na ten temat. S. Leszczycki daje tu ogólną ocenę największych zasług W. Nałkowskiego, a B. Winid opisuje jego *Trudne życie* w krótkim zarysie biograficznym. W dalszych rozprawach B. Olszewicz ukazuje jego *Wpływ na geografję polską*, G. Wuttke zaś — zasługi jako *Metodyka i dydaktyka geografii*. Od tych rozpraw odbiega nieco bardziej szczegółowym charakterem praca J. Babcza o *Ideowym podłożu poglądów geograficznych Wacława Nałkowskiego*. Całość stanowi pierwszą ocenę Wacława Nałkowskiego jako geografa we wszystkich jego dziedzinach pracy dokonaną przez najbardziej kompetentnych specjalistów.

Po tych rozprawach następuje obszernie zestawienie (s. 84—144) materiałów do biografii i bibliografii Nałkowskiego, które przemawiają nie mniej wymownie o zasługach i wielkość uczonego. Są tu bogate zestawienia nieznanych dotychczas dokumentów osobistych i rodzinnych, materiałów rękopiśmiennych i korespondencji, bibliografia prac Nałkowskiego obejmująca ok. 450 pozycji, bibliografia ok. 200 prac o nim, a także bibliografia 50 prac żony jego Anny, które powstały pod jego wpływem. Całość zamyka spis wydawnictw, w których publikował Nałkowski, oraz skrowidz nazw. Przy poszczególnych pozycjach bibliograficznych zostały umieszczone objaśnienia i bliższe dane, co było niezbędne, szczególnie tam, gdzie tytuł pracy nie wyraża jej treści. Szkoda tylko, że nie zrobiono tego we wszystkich takich przypadkach. Fakt ten jednak nie może obniżać zasadniczej wartości bibliografii, która ukazuje historykowi nauki olbrzymi a nieznanymi dotychczas materiał. Dzięki niej wartość książki wykracza poza ramy okolicznościowego wydawnictwa.

Kiedy do bibliografii prac W. Nałkowskiego zapewne niewiele w przyszłości można będzie dorzucić, to bibliografia prac o nim będzie wymagała stałych uzupełnień, choćby dlatego, że jest to postać budząca ciągle zainteresowanie. Oto np. w niezamieszczonej w bibliografii pracy „*Trylogia*” *Henryka Sienkiewicza, szkice, studia, polemiki*² jest przedruk pracy Nałkowskiego *Geneza produkcji i chwały pana Sienkiewicza* (s. 257—263). Zaś Stanisław Arct w *Okruchach wspomnień* (Warszawa 1962) wypowiedział się wielokrotnie o współpracy z wybitnym geografem. Mimo często skrupulatnego zanotowania najdrobniejszych pozycji o W. Nałkowskim nie został nigdzie uwzględniony fakt, że sesja podobna do tej z roku 1961 miała miejsce w 1952 r., w setną rocznicę urodzin uczonego. Nie pozostała po niej żadna wzmianka w publikacjach lub w prasie, tym bardziej jednak powinno o tym być wspomnieć omawiane wydawnictwo. Na uroczyste zebranie naukowe w gmachu Instytutu Geograficznego Uniwersytetu Warszawskiego przybyły wówczas m. in. obie córki wybitnego uczonego — pisarka Zofia Nałkowska i rzeźbiarka Hanna Nałkowska. Prof. S. Leszczycki podkreślił wielki wkład Wacława Nałkowskiego w rozwój geografii polskiej, a mgr B. Winid podał jego życiorys, przedstawiając w nim uczonego jako reformatora geografii polskiej, dążącego do postawienia jej na poziomie europejskim. Z ramienia Instytutu Badań Literackich prof. Z. Jakubowski omówił twórczość literacką Wacława Nałkowskiego i jego działalność społeczną. Na zakończenie posiedzenia Zo-

¹ Por. Notatkę w nrze 2/1961 „Kwartalnika”.

² Opracowanie T. Jodełki. Warszawa 1962.

fia Nałkowska podzieliła się z zebranymi wspomnieniami o ojcu, które potem umieściła w książce *Mój ojciec*. Po posiedzeniu nastąpiło otwarcie wystawy prac Wacława Nałkowskiego, a w podstawę pomnika na jego grobie na cmentarzu na Powązkach Towarzystwo Geograficzne wmurowało swój emblemat z następującym napisem: „PTG w setną rocznicę urodzin Wacławowi Nałkowskiemu”.

Te pominięcia jubileuszowego wydawnictwa są to jednak usterki niewielkie, które nie przeszkodzą temu, że praca spotka się niewątpliwie z aprobatą i zainteresowaniem szerokich kręgów czytelników.

Alicja Puffowa

NOTATKI BIBLIOGRAFICZNE

Josef Mayerhöfer; *Lexikon der Geschichte der Naturwissenschaften*. Brüder Hollinek Verlag, Wien, zes. 1, 1959, s. XII + 128; zes. 2, 1961, ss. 129—228.

Niezwykle cenną i potrzebną publikację podjęło wiedeńskie wydawnictwo „Brüder Hollinek”, decydując się wydać w zeszytach (za pomocą subwencji państwowej) leksykon J. Mayerhöfera. Autor, specjalista fizyki teoretycznej, od wielu lat poświęcił się historii nauk przyrodniczych. Owocem jego studiów jest projektowany na 900 stron druku (dwa pierwsze zeszyty wskazują, że objętość ta zostanie znacznie przekroczona) *Leksykon historii nauk przyrodniczych*. Cel pracy widzi Mayerhöfer w leksykalnym omówieniu „najważniejszych faktów z zakresu nauk przyrodniczych, teorii i pojęć, osobowości i zakładów naukowych od początków kultury ludzkiej do czasów współczesnych”. Jednocześnie pragnie on, posługując się systemem odnośników, wskazać na wielostronne powiązania między naukami przyrodniczymi a techniką i medycyną oraz wewnątrz tych nauk. Ten drugi postulat usiłuje realizować jednak tylko do końca XIX w. Niemały trud zadaje sobie autor, wprowadzając do poszczególnych haseł szczegółowe przypisy bibliograficzne wskazujące na źródła historyczne i literaturę przedmiotu.

Praca przygotowana jest z wielką starannością, o czym świadczą choćby wskazówki do użytkowania tekstu wyjaśniające m. in. zasady transkrypcji nazw perskich i arabskich, powody spotykania różnej pisowni itp.

Zeszyt pierwszy wypełniony jest prawie w całości przez zarys rozwoju nauk przyrodniczych na tle ogólnego rozwoju kultury. Autor co prawda zastrzega się przeciwko takiemu traktowaniu wstępu, uważając, że kreśli tu jedynie ramy, które mają dopomóc czytelnikowi w zaszeregowaniu poszczególnych haseł leksykonu do odpowiednich epok i uchwyceniu zasadniczych współzależności czasowych. Ogranicza się on tu do ośrodków, które wywarły istotny wpływ na nasz krąg cywilizacyjny, zwracając większą uwagę na rzeczy mniej znane, choćby mniej ważne, niż na powszechnie dostępne wiadomości. Wstęp ten stanowi bardzo cenne wprowadzenie w problematykę historii nauk.

O zestawie haseł trudno wiele powiedzieć, skoro leksykon dotarł dopiero do hasła *Arybhata*. Zwraca już jednak uwagę duża liczba haseł związanych z kulturą arabską. Redakcja tekstów jest bardzo zwięzła, ale przejrzysta. Autor wprowadza wiele odnośników, z których niestety w pełni będzie można korzystać dopiero po zakończeniu edycji. Z zainteresowaniem i nadzieją na liczne ciekawe informacje należy oczekiwać ukazania się dalszych zeszytów.